

Vliv Číny v českém akademickém prostředí a jak se mu bránit

Ivana Karásková

**National Endowment
for Democracy**

Supporting freedom around the world

Shrnutí

- Případ čínského vlivu na aktivity Česko-čínského centra Univerzity Karlovy ukazuje na **neinformovanost a zranitelnost českých vysokých škol a absenci nebo selhání jejich kontrolních mechanismů.**

- Mezi nástroje, které Čína v České republice používá k ovlivnění akademického diskurzu, patří **finanční podpora chodu akademických center, sponzorování kurzů, tlak na (auto)cenzuru vědeckých pracovníků a pedagogů, ovlivňování čínských studentů** nebo Čínou zřizované **Konfuciovy instituty.**

- **České vysoké školy prozatím nejsou konfrontovány s nutností vymezit se vůči organizovaným čínským spolkům, jak se to běžně děje v zahraničí.**

- **Velvyslanectví Čínské lidové republiky v Praze sleduje činnost čínských studentů i názory, které vyjadřují při studiu.**

- **Čínští studenti na českých vysokých školách mohou být nátlakem (nebo jeho hrozbou) vyvíjeným čínskými spolužáky a zástupci své domovské země odrazování od vyjadřování osobního názoru na akademické půdě.**

Doporučení

→ Zatímco s některými projevy čínského vlivu si mohou poradit jednotlivé akademické instituce samy, jiné vyžadují koordinovanou reakci a zapojení státních orgánů.

→ Primárně je třeba zajistit **dostatečné financování výzkumu Číny z jiných než čínských zdrojů** tak, aby se Čínská lidová republika nestala v Česku hlavním (nebo dokonce jediným) sponzorem akademického výzkumu, psaní a výuky o Číně.

→ Česká republika by měla **podporovat iniciativy EU** směřující do této oblasti s poukazem na to, že **členské státy EU ve střední a východní Evropě jsou obzvláště zranitelné vůči čínskému vlivu v důsledku finančních omezení i na prestižních univerzitách.**

→ Česko by mělo usilovat o zavedení **China chairs** podle již fungujícího modelu Jean Monnet Chairs financovaného Evropskou unií a podporovat otevření **center excellence specializujících se na čínskou problematiku s povinností popularizovat výsledky svého výzkumu.**

→ Na českých vysokých školách je třeba **zajistit praktické naplňování svobody vyjadřování vlastního názoru** nejen pro vyučující a výzkumné pracovníky, ale také pro **studenty**. U některých zvláště markantních případů porušování akademické svobody by měla fungovat **spolupráce s českými státními orgány**. **Spolupráce se státními orgány však musí být nastavena tak, aby neomezovala akademickou autonomii vysokých škol.**

→ **Vysoké školy by měly upravit pravidla pro obsazování kurzů** (například možnost odmítnout studenta v případě, že by hrozilo, že nebude zaručena pluralita názorů) **a revidovat disciplinární pravidla.**

→ **Před navázáním spolupráce s čínskou institucí nebo akademickým pracovištěm by česká vysoká škola měla provést alespoň základní prověření instituce.**

→ **Konfuciovy instituty by měly být využívány striktně pro výuku čínského jazyka a kultury.** Možnosti univerzit nabízet výuku o čínské politice, společnosti apod. však závisí na jejich schopnosti najít další zdroje financování pro tyto kurzy.

→ **Akademické instituce a výzkumná centra by měly být výrazně transparentnější,** pokud jde o spolupráci a financování výzkumu, publikací a výuky ze zahraničí. Měly by provést **audit zaměřený na čínské financování a vyvodit z něj institucionální i personální důsledky.**

→ V neposlední řadě by univerzity neměly rezignovat na práci se zahraničními studenty ze zemí s nedemokratickým režimem. Měly by **podporovat zapojení studentů do již fungujících studentských spolků** tak, aby jedinými nebo primárními sociálními kontakty studentů nebyly vazby na jejich krajany.

V roce 2016 zřídila Univerzita Karlova (UK), nejstarší a stále nejprestižnější univerzita v České republice, opatřením rektora¹ **Česko-čínské centrum** jako odborné celouniverzitní středisko „výzkumu a vzdělávání specializovaného na témata politických, ekonomických, právních, sociálních, teritoriálních, mediálních, kulturních a bezpečnostních studií v rámci spolupráce mezi Českou republikou a Čínou“. Na aktivity centra však univerzita nealokovala dostatečné prostředky a její výroční konference tak, minimálně v posledních dvou letech, téměř exkluzivně financovalo Velvyslanectví Čínské lidové republiky v Praze². Spolupráci s čínským velvyslanectvím naznačovala i loga ambasády na programech konferencí. Konference připravoval tajemník Česko-čínského centra Miloš Balabán, který k fakturaci některých akcí čínské ambasádě využíval soukromou společnost Středisko bezpečnostní politiky, s.r.o. (nazvanou zcela shodně jako univerzitní středisko, jež vedl). Tato soukromá společnost rovněž fakturovala čínskému velvyslanectví kurz „Nová hedvábná stezka – čínský globální projekt“, vyučovaný Milošem Balabánem (Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy, FSV UK) a Markem Hrubcem (Akademie věd ČR). Studenti kurzu, přednášeného na Institutu politologických studií FSV UK, kteří odevzdali nejlepší esej, byli následně čínskou ambasádou pozváni na hrazenou cestu do Číny v rámci programu Most pro budoucnost³.

Tento případ představuje specifický souběh několika problematických aspektů: přímý vliv Číny na aktivity výzkumného centra prestižní akademické instituce, implicitní vliv čínského velvyslanectví na kurz přednášený na jedné z fakult UK a v neposlední řadě podivný způsob paralelního financování, resp. účetnictví, v němž figuruje soukromá společnost, vlastněná výhradně pracovníky Střediska bezpečnostní politiky se zcela totožným názvem.

Intenzivní a detailní mediální pokrytí případu Česko-čínského centra představuje v regionu střední a východní Evropy unikát.⁴ **Probíhající audit centra a silný tlak na zveřejnění jeho výsledků umožní prozkoumat a pochopit způsoby, jakými Čínská lidová republika proniká do akademického prostředí v České republice.** Již teď je ale zřejmá neinformovanost a zranitelnost českých vysokých škol v tomto ohledu a **absence nebo selhání jejich kontrolních mechanismů.** Finanční spolupráce na chodu akademických center nebo sponzorování kurzů, jež se věnují Číně, představují ale jen některé z nástrojů, které Čína v Česku evidentně používá, a bylo by chybou zaměřit se pouze na ně. Mezi **další nástroje patří tlak na (auto)cenzuru vědeckých pracovníků a pedagogů, ovlivňování čínských studentů ze strany čínské ambasády nebo vliv Konfuciových institutů (KI),** kterým zatím nebyla v České republice věnována dostatečná pozornost.

¹ Centrum vzniklo opatřením rektora („Opatření rektora č. 6/2016,” Univerzita Karlova, 15. března 2016, <https://cuni.cz/uk-7383.html>), zaniklo stejným způsobem („Opatření rektora č. 37/2019,” Univerzita Karlova, 13. listopadu 2019, <https://cuni.cz/UK-10071.html>).

² Lukáš Valášek, Jan Horák, „Konference, které pořádá rektor UK Zima, platila skrytě statisíce čínská ambasáda,” Aktuálně, 25. října 2019, <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/konferenci-uk-platila-cina-stredisko-bezpecnostni-politiky/r-79c2b80ef4b311e9858fac1f6b220ee8/>.

³ Čínský program Most pro budoucnost (Bridge for the Future) není příliš medializovaný a ani způsob, jakým jsou vybírání jeho účastníci, není zcela zřejmý. Program organizuje All-China Youth Federation (ACYF), organizace, jež pracuje pod Ústředním výborem Komunistické strany Číny a sleduje cíle Oddělení práce na jednotné frontě (United Front Working Department), orgánu zodpovědného za kooptaci a neutralizaci domácích i zahraničních zdrojů potenciální opozice vůči Komunistické straně Číny. https://web.archive.org/web/20160605082803/http://www.acyf.org.cn/2009-12/24/content_3311280.htm.

⁴ Lukáš Valášek, Jan Horák, „Konference, které pořádá rektor UK Zima, platila skrytě statisíce čínská ambasáda,” Aktuálně, 25. října 2019, <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/konferenci-uk-platila-cina-stredisko-bezpecnostni-politiky/r-79c2b80ef4b311e9858fac1f6b220ee8/>; Lukáš Valášek, Radek Bartoníček, Denis Chripák, „Experta ČSSD na obranu platila čínská ambasáda. Stojíme za ním, zní ze strany,” Aktuálně, 12. listopadu 2019, <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/univerzita-karlova-vazby-milos-balaban/r-5dc6cc54017811eab259ac1f6b220ee8/>; Lukáš Valášek, Eliška Halaštová, „Čínská ambasáda tajně financovala i předmět na univerzitě o výhodách Hedvábné stezky,” Aktuálně, 29. října 2019, <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/cinska-ambasada-tajne-poslala-penize-i-na-predmet-uk-o-vyhod/r-7fa1adb8f71311e9b1410cc47ab5f122/>.

Cenzura a tlak pročínského diskurzu

Nedávný výzkum, při němž bylo osloveno více než 500 zahraničních odborníků na Čínu, ukázal, že **70 % z nich uplatňuje nějaký druh autocenzury při přednáškách, výzkumu nebo publikaci z obavy před postihy ze strany čínské ambasády**⁵. Předpokládané sankce mohou mít podobu odepření přístupu k materiálům, neudělení víz nebo pozvání na čínskou ambasádu „na kobereček”. Jiní odborníci ze zemí Evropské unie, kontaktovaní autorkou pro tento policy paper, uváděli **příklady nevíтанé pozornosti ze strany čínských orgánů během pobytů v Číně**.

Ačkoli případy skutečné represe vůči akademikům jsou ze strany Číny relativně vzácné,⁶ výrazně ovlivňují výzkumnou práci. Akademickí pracovníci věnující se Číně jsou běžně nuceni volit mezi modulací výsledků výzkumu tak, aby vyhovovaly čínským preferencím, a možností ztráty přístupu k objektu svého vědeckého zájmu.

Někteří **čeští akademici opakovaně oslovovaní k tématu uváděli autocenzuru jako běžnou ve své práci**. Nechuť k zabývání se čínským tématem nebo k popularizaci výsledků svého výzkumu v českých sdělovacích prostředcích bývá způsobena i **obavou před ostrakizací** ze strany kolegů nebo nálepkování, ať již jako „čínský agent” při zveřejnění dat, jež nejsou „dostatečně kritická” k Číně, nebo jako „protičínský paranoik” z opačného důvodu⁷. Otázka, zda skutečně v českém akademickém prostředí dochází k sekuritizaci Číny, tedy k procesu vytváření a akceptování hrozby, o níž se již následně nediskutuje, je jistě validní. Výzkum dané problematiky však chybí. Jisté je, že české prostředí přichází o kvalitní analýzy a jejich popularizaci ze dvou odlišných, ale v obou případech v důsledku škodlivých příčin.

Kromě akademických pracovníků jsou tvůrci akademického diskurzu na vysokých školách i sami studenti. Počet čínských studentů na vysokých školách v České republice je stále omezený⁸ a **čínští studenti jsou na českých vysokých školách obecně stále považováni za obvyklou, bezproblémovou součást akademické internacionalizace, mezinárodní výměny a za další zdroj financí** přicházejících prostřednictvím školního.

České vysoké školy tak (zatím) nejsou konfrontovány s nutností vymezit se vůči organizovaným čínským spolkům typu CSSA (Chinese Students and Scholars Association, Asociace čínských studentů a vědců), **jak se to děje například ve Spojených státech amerických, Austrálii nebo Kanadě**. Pozice čínských spolků je poměrně kontroverzní – zatímco někteří čínští studenti tvrdí, že CSSA souží ke společenským kontaktům a vzájemné pomoci a v podstatě nic podezřelého nedělá,⁹ média, odborníci a bezpečnostní složky před nimi varují a poukazují na síť kontaktů spojující studenty s čínskými velvyslanci.¹⁰

⁵ Sheena Chestnut Greitens, Rory Truex, „Repressive Experiences among China Scholars: New Evidence from Survey Data,” *The China Quarterly* (2019): 1-27.

⁶ Ibid.

⁷ Osobní rozhovory s českými experty na Čínu, 2016-2019.

⁸ Statistiky Ministerstva školství a tělovýchovy však ukazují setrvalý trend nárůstu čínských studentů na českých vysokých školách, zejména těch veřejných. Na konci roku 2018 na českých vysokých školách studovalo celkem 547 čínských studentů, z toho 343 byli samoplátcí. „MŠMT - odbor analyticko-statistický,” https://dsia.msmt.cz/vystupy/vu_vs_f2.html.

⁹ např.: Shen Lu, „The World’s Lamest Trojan Horse,” *The New York Times*, 20. června 2019, <https://www.nytimes.com/2019/06/20/opinion/chinese-student-associations.html>.

¹⁰ např.: Mike Pence, „Remarks by Vice President Pence on the Administration’s Policy Toward China,” White House, 4. října 2018, <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-vice-president-pence-administrations-policy-toward-china/>; Alexander Joske, Philip Wen, „The ‘patriotic education’ of Chinese students at Australian universities,” *Sydney Morning Herald*, 3. října 2016, <https://www.smh.com.au/education/the-patriotic-education-of-chinese-students-at-australian-universities-20161003-gru13j.html>.

CSSA například protestovala v únoru 2018 proti rozhodnutí Kalifornské univerzity v San Diegu pozvat jako řečníka zahajovacího ceremoniálu dalajlamu a vyhrožovala „tvrdými opatřeními v odporu proti nerozumnému chování“ univerzity a kontakty s čínským konzulátem v této věci.¹¹ Byly také dokumentovány případy, kdy studenti ostrakizovali ty, kteří vyjadřovali jiné než pročínské stanovisko, ať již to byli studenti nebo vyučující. Tyto případy zahrnovaly požadavky na „respektování pocitů studentů“, např. pokud vyučující řekl, že Tchaj-wan není součástí Číny¹²; narušování akcí typu přednášky o stavu lidských práv v Sin-ťiang¹³, včetně pořizování fotografií na přednášce přítomných čínských studentů, nebo protesty proti „nepřesným“ materiálům, například v případě mapy, která sporné území mezi Čínou a Indií popisovala jako indické¹⁴.

Problematickým faktorem je i čínský **tlak na autocenzuru vydavatelů akademických časopisů**. V roce 2017 se vydavatelství Cambridge University Press rozhodlo stáhnout 300 článků dostupných zdarma čínským čtenářům, jež vyšly v časopisu *China Quarterly* a týkaly se témat, která Čína označila za „politicky kontroverzní“ (například tzv. kulturní revoluce či masakru na Náměstí nebeského klidu v roce 1989).¹⁵ Stejnou autocenzuru přiznal vydavatel Springer Nature.

Vzhledem k nízkému počtu čínských studentů na českých vysokých školách by se mohlo zdát, že není třeba přijímat systémová opatření. Z rozhovorů s čínskými studenty i odborníky ale vyplývá, že **čínské velvyslanectví v Praze sleduje činnost studentů i názory, které vyjadřují při studiu**. Velvyslanectví pořádá pravidelná setkání s čínskými studenty a hostujícími vědci. V České republice funguje **uzavřená skupina v aplikaci WeChat, která sdružuje čínské studenty a jejímž členem je údajně i zástupce (či zástupci) čínského velvyslanectví**. Studentům je podle dostupných informací důrazně doporučováno, aby se do této uzavřené skupiny zapojili. **To vede k nešťastné situaci, kdy mohou být studenti**, kterým je formálně zaručena svoboda vyjádřit svůj osobní názor na akademické půdě v členském státu Evropské unie, **odrazováni od naplňování této svobody faktickým nátlakem (nebo jeho hrozbou) vyvíjeným čínskými spolužáky a zástupci své domovské země**.

Tyto aspekty českým vysokým školám zatím unikají. Povědomí o postizích, které hrozí čínským „nekonformním“ studentům, pokud by se kriticky zapojili do debaty v rámci kurzů, je omezeno na úzkou skupinu přednášejících, kteří se věnují „citlivým“ otázkám čínské politiky (Tibetu, Tchaj-wanu, Jihočínskému moři, národnostní politice Číny, ale také obecněji problematice lidských práv apod.). **Mnozí vyučující si nemusí být vědomi, že se čínští studenti potýkají s reálným a nepřijemným dilematem**, zda projevit svůj názor a riskovat problémy s čínskou ambasádou a spolužáky, nebo mlčet, což se může negativně promítnout např. do závěrečného hodnocení studentova zapojení do debat v kurzu.

Jak již bylo řečeno, počty čínských studentů jsou relativně nízké, ale **poměr studentů v kurzech, které se věnují Číně** – alespoň na základě osobní zkušenosti autorky této studie – **v posledních letech stoupá**. V některých případech dosahuje

¹¹ cit. v Eric Flash, „How Chinese overseas students are learning harsh life lessons,” *South China Morning Post*, 3. února 2019, <https://www.scmp.com/magazines/post-magazine/long-reads/article/2131738/how-chinese-overseas-students-are-learning-harsh>.

¹² „Indian lecturer saying Taiwan is a separate country and will say it one thousand times more,” YouTube, 22. srpna 2017, https://www.youtube.com/watch?v=T6vcsMm_Al8&feature=youtu.be.

¹³ Gerry Shih, Emily Rauhala, „Angry over campus speech by Uighur activist, Chinese students in Canada contact their consulate, film presentation,” *The Washington Post*, 14. února 2019, https://www.washingtonpost.com/world/angry-over-campus-speech-by-uighur-activist-students-in-canada-contact-chinese-consulate-film-presentation/2019/02/14/a442f8e4-306d-11e9-ac6c-14ee99d5e24_story.html.

¹⁴ Andrea Booth, „Chinese students left fuming after Sydney uni lecturer uses contested map of China-India border,” *SBS News*, 22. srpna 2017, <https://www.sbs.com.au/news/chinese-students-left-fuming-after-sydney-uni-lecturer-uses-contested-map-of-china-india-border>.

¹⁵ Tom Phillips, „Cambridge University censorship U-turn is censored by China,” *The Guardian*, 22. srpna 2017, <https://www.theguardian.com/world/2017/aug/22/cambridge-university-censorship-u-turn-china>.

počet zapsaných studentů z pevninské Číny téměř poloviny všech zapsaných studentů kurzu. **Vyučující přitom nemá k dispozici obecně platný a transparentní mechanismus, kterým by mohl odmítnout registraci studenta** (tím méně studenta-samoplátce) do svého kurzu a **zajistit tak názorově vyváženou diskuzi.**

Poslední kategorií možných nástrojů k ovlivňování akademického diskurzu jsou **Konfuciové instituty (KI)**. Instituty jsou poměrně specifickým nástrojem s nejasným statutem. Zakládat je začala Čína v roce 2004 a do roku 2017 jich zřídila 525 ve 146 zemích světa.¹⁶ Kromě toho zřídila také 1111 menších Konfuciových tříd (zřízených na středních školách, ale také na univerzitách a sdružených s Konfuciovými instituty). Debata o postavení a vlivu Konfuciových institutů není zcela u konce - někteří chápou instituty jako prostředek kulturní diplomacie (podobně jako Alliance Française, British Council nebo Goethe Institut), jiní je přímo spojují s vnější propagandou Čínské lidové republiky¹⁷. Konfuciové instituty jsou také často obviňovány ze sledování čínské diaspory v zahraničí. Hartig, opírající se o rozsáhlou analýzu publikací Konfuciových institutů, tvrdí, že instituty jsou politickými aktéry, kteří představují pozitivní příběh Číny mezinárodním publiku, přičemž opomíjejí otázky vnímané čínským režimem jako negativní nebo citlivé. „Ačkoli některé země musí nacházet citlivou rovnováhu mezi svými mnoha ‚realitami‘ (vlády mají tendenci zdůrazňovat pozitivní aspekty, zatímco kritici mají tendenci zdůrazňovat negativní), Konfuciovým institutům se tato rovnováha zvláště obtížně hledá. To však není ani tak chyba samotných institutů, ale autoritářského politického systému, který stojí za nimi“.¹⁸

V České republice byly pokusy o zřízení Konfuciových institutů pod přímým čínským vedením přijaty poměrně skepticky. Když čínská ambasáda nabídla zřízení Konfuciova institutu na katedře sinologie Filozofické fakulty UK, byla nabídka odmítnuta. Následovaly další pražské veřejné univerzity. KI byl nakonec zřízen na Univerzitě Palackého v Olomouci v září 2007.¹⁹ Opakované pokusy o založení KI v Praze vedly v roce 2018 k jeho otevření na soukromé Vysoké škole finanční a správní.²⁰ Nakonec se tedy Číně podařilo najít základnu pro možné šíření dalšího akademického vlivu, ale byla jí odepřena vyšší úroveň akademické prestiže, o kterou zcela zjevně původně usilovala.

Situace je méně jasná, pokud jde o Konfuciové třídy, které byly otevřeny na různých jiných univerzitách v České republice. Charakter tříd a jejich provozu do značné míry uniká pozornosti i v rámci komunity odborníků, kteří se věnují Číně a jejímu vlivu.

¹⁶ cit. v Falk Hartig, „China's Global Image Management: Paper Cutting and the Omission of Politics,” *Asian Studies Review* 42, č. 4 (2018): 701-720.

¹⁷ K problematice KI např.: „Confucius Institutes,” NATO Stratcom Center of Excellence, 2019, <https://www.stratcomcoe.org/hybrid-threats-confucius-institutes>.

¹⁸ Falk Hartig, „China's Global Image Management: Paper Cutting and the Omission of Politics,” *Asian Studies Review* 42, č. 4 (2018): 715.

¹⁹ „Konfuciův institut,” Univerzita Palackého v Olomouci, <https://konfucius.upol.cz/o-nas/>.

²⁰ „Vicepremiérka ČLR Sun Chunlan odhalila na VŠFS zakládací desku Konfuciova institutu,” Vysoká škola finanční a správní, 21. listopadu 2018, <https://www.vsfs.cz/?id=1013-zpravy&z=972>.

Jak bránit vysoké školy před čínským vlivem?

Zatímco s některými projevy čínského vlivu si mohou poradit jednotlivé akademické instituce samy, jiné vyžadují jejich koordinovanou reakci a zapojení státních orgánů.

Primárně je třeba zajistit **dostatečné financování výzkumu Číny z jiných než čínských zdrojů**, ať již jde o prostředky Evropské unie, státní financování či zdroje ze soukromého sektoru. Podfinancování, závislost na čínských platících studentech a situace, k níž výzkum a výuka financovaná Čínou vedla na univerzitách v USA a Austrálii, mohou v tomto ohledu sloužit jako včasná varování. Univerzity ve střední a východní Evropě jsou navíc díky spolupráci zemí střední a východní Evropy s Čínou (v rámci tzv. platformy 17+1) v centru zvýšené pozornosti svých čínských protějšků prostřednictvím **velkého množství nástrojů, které Čína spustila pro zvýšení bilaterální akademické spolupráce**.

Postkomunistické země **nemají silnou tradici** výzkumu orientovaného na Čínu, protože moderní čínská studia byla založena teprve po roce 1989, nebo se stále zaměřují na tradiční oblasti literatury a studium jazyka místo **interdisciplinárního studia čínských politických, ekonomických, bezpečnostních, právních a dalších otázek**.

Česká republika by proto měla **podporovat evropské iniciativy** směřující do této oblasti i s poukazem na to, že **členské státy EU ve střední a východní Evropě jsou obzvlášť zranitelné vůči čínskému vlivu v důsledku finančních omezení i na prestižních univerzitách** (jak případ Česko-čínského centra na UK dobře dokumentuje). Primárním cílem by mělo být **zajistit pluralitu názorů a svobodu projevu ve vztahu k tématům týkajícím se Číny a zabránit tak tomu, aby se Čínská lidová republika stala v Česku hlavním (nebo dokonce jediným) sponzorem akademického výzkumu, psaní a výuky o Číně**.

Na evropské úrovni by měla Česká republika podporovat akce zaměřené na dostatečnou a stabilní podporu ze strany EU pro akademiky zabývající se Čínou. Zavedení **China chairs** podle již fungujícího modelu Jean Monnet Chairs financovaného Evropskou unií a otevření **center excellence specializujících se na čínskou problematiku s povinností popularizovat výsledky svého výzkumu** by pomohlo vytvořit **silný, nezávislý a kvalifikovaný celoevropský akademický hlas**. Odborníci by si vyměňovali informace o Číně, vedli evropskou akademickou debatu a pomáhali formulovat jednotný postoj Evropské unie ve vztahu k Číně, aniž by byli závislí na dobré vůli ČLR. V tomto ohledu může jako příklad dobré praxe posloužit projekt China Observers in Central and Eastern Europe (CHOICE)²¹, který od roku 2018 vede Asociace pro mezinárodní otázky (AMO) a jenž sdružuje tři desítky odborníků na Čínu ze 17 zemí střední a východní Evropy.

Kromě výše uvedených opatření si lze představit **vytvoření univerzitní pracovní skupiny pro čínský vliv na akademické půdě v rámci celé Evropské unie** (např. na půdorysu již existující platformy **4EU+ European University Alliance**²²). Skupina by měla získat dostatečný čas a adekvátní rozpočet pro podrobnou identifikaci a reflexi zavedených osvědčených postupů a získaných zkušeností, ale také určení existujících nedostatků. Na základě výsledků pracovní skupiny by poté byly zřízeny **regionální kapitoly**, které by v ideálním případě zahrnovaly nejen místní univerzity, ale také širší komunitu odborníků, neziskový sektor nebo zástupce

²¹ „China Observers in Central and Eastern Europe,” www.chinaobservers.eu.

²² Aliance sdružuje šest veřejných vysokých škol, které se zabývají výzkumem, ze čtyř různých regionů Evropy. Členy jsou Univerzita Karlova, Sorbonna, Heidelbergská univerzita, Univerzita v Miláně, Varšavská univerzita a Kodaňská univerzita. Cílem aliance je posílit evropskou spolupráci a napomoci vytvoření integrovaného evropského univerzitního systému. „4EU+ Alliance,” https://4euplus.eu/?fbclid=IwAR30vnsGt7w94DEsd2NSMUMcKrD5drog_YrXvFgJk3Bpsu8ABDxiQ41A2Q.

sdělovacích prostředků k popularizaci poznatků o roli vlivu nedemokratických režimů na akademické prostředí v zemích EU. Pracovní skupina by každé dva roky iniciovala přezkum s cílem reflektovat změny a motivovat vysoké školy k přijímání opatření proti šíření vlivu nedemokratických režimů na akademické půdě. V zájmu zajištění širšího dopadu na veřejnost by pak závěry každého přezkumu mohly být předloženy Evropskému parlamentu.

Na českých vysokých školách je třeba **zajistit praktické naplňování svobody vyjadřování vlastního názoru** nejen pro vyučující a výzkumné pracovníky, ale také pro **studenty**. U některých zvláště markantních případů porušování akademické svobody by měla fungovat **spolupráce s českými státními orgány**, které by v odůvodněných případech měly upozornit čínské velvyslanectví, že některé činnosti – například organizování protestů zaměstnanci ambasády a zastrašování studentů – nebudou tolerovány. Personál čínských ambasád, který je zapojený do organizování čínských studentů, by mohl být v nejnnutnějších případech vyhoštěn ze země. **Spolupráce se státními orgány však musí být nastavena tak, aby neomezovala akademickou autonomii vysokých škol**. Pro univerzity by nemělo být přijatelné, aby se arbitrem toho, co je a není „přípustný“ akademický názor stal stát nebo jeho bezpečnostní složky.

Další kroky mohou ale poměrně snadno podniknout i samotné univerzity. Vzhledem k tomu, že čínští studenti jsou pod (skutečným nebo implicitním) dohledem ze strany svých krajanů, měly by univerzity usilovat o to, aby umožnily čínským studentům mluvit svobodně mezi svými nečínskými spolužáky, aniž by byl přítomen tlak krajanů. **Úprava pravidel pro obsazování kurzů** (možnost odmítnout studenta v případě, kdy by hrozilo, že by nebyla zaručena pluralita názorů) **je zcela v kompetenci univerzit**.

Ačkoli existuje silný zájem na zachování a rozvoji kulturní a akademické spolupráce s Čínou, **s určitými čínskými institucemi by mělo být zacházeno s velkou opatrností**. V tomto ohledu je třeba zvýšit informovanost samotných vysokých škol a jejich akademických představitelů. **Před navázáním spolupráce s čínskou institucí nebo akademickým pracovištěm by česká vysoká škola měla provést alespoň základní prověření instituce**, například pomocí nástroje China Defense Universities Tracker²³, který registruje více než 200 čínských institucí věnujících se bezpečnostnímu nebo vojenskému výzkumu. Nástroj je užitečný zejména v případě, kdy čínská instituce nebo přijíždějící vědeckovýzkumný pracovník se deklaruje jako „civilní“ (a tedy bezproblémový) aktéři. Cílem tohoto opatření není vyvolat představu, že jakákoli akademická spolupráce s čínskou stranou je problematická, nýbrž informovat vysoké školy o existenci rizik, která si dosud nepřipouštěly.

Diskuze o tom, zda **Konfuciovy instituty** jsou či nejsou vlivovými nástroji čínské komunistické strany, ještě zdaleka není u konce, a i proto je třeba obezřetně zvažovat jejich zřizování na českých vysokých školách. Pokud se pro jejich zřízení české vysoké školy rozhodnou, měly **by být využívány striktně pro výuku čínského jazyka a kultury**. Možnosti univerzit nabízet výuku o čínské politice, společnosti apod. však závisejí na jejich schopnosti najít další zdroje financování pro tyto kurzy.

Akademické instituce a výzkumná centra zabývající se Čínou (ale také jinými problematickými státy, mezi které nepatří jen v ČR tradičně akcentovaná Ruská federace) **by měly být výrazně transparentnější**. Pokud univerzita přijme od takové země finanční dar nebo přistoupí na jinou formu finanční spolupráce, měla by jasně uvést objem finanční podpory, podmínky, za nichž byla přijata, a také deklarovat, jak a na co byly prostředky skutečně vyčerpány. Již samotná nutnost uveřejňovat tyto informace povede k tomu, že analýzy Číny z pera zaměstnanců instituce, o níž je známo, že je sponzorována Čínou (ať už přímo prostřednictvím velvyslanectví, nebo prostřednictvím jiných institucí), budou kritičtěji hodnoceny.

²³ „China Defense Universities Tracker“, <https://unitracker.aspi.org.au>.

Akademické instituce by měly také provést audit zaměřený na čínské financování a vyvodit z něj institucionální i personální důsledky. V tomto ohledu je důležitý precedent Česko-čínského centra na Univerzitě Karlově. **Univerzita Karlova by měla zveřejnit plný rozsah aktivit Česko-čínského centra,** ale také vysvětlit, jak došlo k selhání Rady centra, dozorujícího orgánu složeného ze zástupců čtyř podílejících se fakult, **která musela registrovat financování konferencí ze strany čínské ambasády.**

Vysoké školy by měly současně **přijmout nebo revidovat etické kodexy.** Například kodex sestavený Human Rights Watch²⁴ může sloužit jako základní (byť rozhodně ne jediná) inspirace. V českém prostředí a na základě uvedeného precedentu by bylo vhodné kodex rozšířit o ustanovení ošetřující střet zájmů, vytváření soukromých společností s cílem vyvést výsledky výzkumu nebo financovat aktivity formálně probíhající pod hlavičkou univerzit, jejich fakult, kateder nebo jiných částí, a vynucovat dodržování kodexu ze strany univerzitních zaměstnanců.

Tam, kde se to ukáže jako potřebné, by vysoké školy měly **revidovat disciplinární pravidla.** S ohledem na zachování akademické svobody slova by měly univerzity citlivě a rozumně reagovat na případné porušení čínskými (nebo v tomto ohledu i jinými) studenty a podniknout nezbytná disciplinární opatření. Univerzity by také měly být ochotny a schopny vyjádřit svůj odpor proti zasahování do akademické svobody čínské (případně jiné) ambasády, ať již přímo, nebo prostřednictvím státních orgánů.

V neposlední řadě by univerzity neměly rezignovat na práci se zahraničními studenty ze zemí s nedemokratickým režimem. Měly by **podporovat zapojení studentů do již fungujících studentských spolků** tak, aby jedinými nebo primárními sociálními kontakty studentů nebyly vazby na jejich krajany. **Univerzity by měly zvážit vytvoření ať již dobrovolných nebo povinných programů** (například v rámci orientačního týdne před začátkem studia), **které by studentům předaly některé z českých zkušeností s totalitními režimy** a důsledky, jež nacismus a komunismus měly pro českou společnost i jednotlivce. Vzhledem k omezeným kapacitám by mohly univerzity spolupracovat na těchto programech s českými neziskovými organizacemi, které se podobným činnostem řadu let věnují.

²⁴ „China: Government Threats to Academic Freedom Abroad. New 12-Point Code of Conduct to Help Educational Institutions Respond,” Human Rights Watch, 21. března 2019, <https://www.hrw.org/news/2019/03/21/china-government-threats-academic-freedom-abroad>.

Závěr

Všechna opatření, zmíněná v této studii, by měla primárně sloužit k zachování akademické autonomie univerzit. Není tedy žádoucí např. restriktivně omezit svobodu univerzit při hledání zahraničního financování – včetně toho z ČLR. Na stranu druhou si musí být univerzity vědomy všech rizik spojených se zahraničním financováním, jednat obezřetně a transparentně. Druhým cílem je lepší ochrana svobody akademických pracovníků a studentů bez ohledu na druh názoru. Jakkoli to může být složité, je třeba připustit i možnost odlišného názoru, včetně možné inklinace k pročínskému postoji vycházejícímu z osobních preferencí přednášejícího nebo studenta.

Pro stát i univerzity je nelehkým úkolem vytvořit systém, který zabrání vlivu nedemokratických režimů na českých univerzitách, a současně zajistí a upevní akademické svobody, jejichž existence a přínos jsou hlavní hodnotou, kterou je třeba hájit. Uvažovaná a výše zmiňovaná opatření by tak v žádném případě neměla vést k zesílení vlivu státu na univerzitní půdě. Podniknuté kroky by měly posílit resilienci univerzit a dalších akademických pracovišť proti rizikům a hrozbám, jejichž intenzita bude s rostoucí mocí Číny a asertivním chováním dalších nedemokratických aktérů s velkou pravděpodobností narůstat.

Asociace pro mezinárodní otázky (AMO)

AMO je nevládní nezisková organizace založená v roce 1997 za účelem výzkumu a vzdělávání v oblasti mezinárodních vztahů. Tento přední český zahraničně politický think-tank není spjat s žádnou politickou stranou ani ideologií. Svou činností podporuje aktivní přístup k zahraniční politice, poskytuje nestrannou analýzu mezinárodního dění a otevírá prostor k fundované diskusi.

+420 224 813 460

www.amo.cz

info@amo.cz

Žitná 608/27, 110 00 Praha 1

www.facebook.com/AMO.cz

www.twitter.com/amo_cz

www.linkedin.com/company/amocz

www.youtube.com/AMOCz

Ivana Karásková

Ivana Karásková, Ph.D., je analytičkou Výzkumného centra Asociace pro mezinárodní otázky (AMO), kde vytvořila a koordinuje mezinárodní projekty ChinfluenCE a CHOICE, jež se zabývají čínskými aktivitami a vlivem Číny ve střední a východní Evropě. Na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy přednáší kurzy zaměřené na čínskou zahraniční a bezpečnostní politiku, evropsko-čínské vztahy a bezpečnost v severovýchodní Asii.

ivana.karaskova@amo.cz

[@ivana_karaskova](https://twitter.com/ivana_karaskova)

Policy paper vznikl v rámci projektu „Promoting Understanding and Awareness of Chinese Influence in Central and Eastern Europe” podpořeného National Endowment for Democracy (NED).